

Tek Taraflı Gözetimden Çift Taraflı Gözetime Geçiş: The Truman Show Filmi Analizi

Büşra KARADUMAN

Doktora Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema, Erzurum, Türkiye,
busrakrdmn31@gmail.com

Makale Bilgileri

ÖZ

Makale Geçmişi

Geliş: 21.10.2022

Kabul: 02.12.2022

Yayın: 28.12.2022

Anahtar Kelimeler:

Gözetim,
Panoptikon,
Dijital Teknoloji,
Mahremiyet,
Truman Show

Gözetleme olgusu günümüz toplumlarında kilit bir rol oynamaktadır. Gözetleme olgusu içerisinde en önemli rolü kameralar üstlenmektedir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte gözetim farklı bir boyut kazanmaktadır. Teknoloji alanında artan yenilikler olumlu gelişmelere neden olduğu için, toplumsal anlamda bazı köklü değişimlere yol açmaktadır. İktidarın toplumu kontrolü altına almasıyla birlikte gözetim toplumu ortaya çıkmaktadır. Toplum evde, işte, sokakta neredeyse her yerde gözetim altındadır.

Nitel araştırma tekniğinin kullanıldığı bu çalışmada gözetim olgusu Truman Show filmi çerçevesinde ele alınmıştır. Truman Show filminde ana karakterimiz her şeyden habersiz onun için hazırlanan kurmaca evrende yaşamaktadır. Bu dünyada kendisi dışında, etrafındaki kişiler ve olaylar tamamen kurgudan ibarettir. Truman'ın tüm mahremiyeti Büyük Birader tarafından izleyicilere aktarılmaktadır.

Film üzerinden gözetimin her yerde ve zamansız bir şekilde yapıldığını göstermek amaçlanmaktadır. Teknolojinin gelişmediği zamanlarda azınlığın çoğunluğu izlemesi söz konusudur. Günümüzde ise gözetim çift taraflı yapılmaktadır. Gözetleyenler ve gözetlenenler olarak iki farklı şekilde anlamlandırma yoluna gidilmiştir.

Return From a Watched Society to a Watching Society: Analysis of the Truman Show Movie

ArticleInfo

ABSTRACT

Article History

Received: 21.10.2022

Accepted: 02.12.2022

Published: 28.12.2022

Keywords:

Surveillance,
Panopticon,
DijitalTechnology,
Privacy,
Truman Show

Surveillance plays a key role in today's societies. Cameras play the most important role in the surveillance phenomenon. With the development of technology, surveillance gains a different dimension. As the increasing innovations in the field of technology cause positive developments, it leads to some fundamental changes in the social sense. Surveillance society emerges with the government takes control of the society. The community is under surveillance at home, at work, on the street, almost everywhere.

In this study, in which qualitative research technique is used, the phenomenon of surveillance will be discussed within the framework of the Truman Show movie. In the Truman Show, our main character lives in a fictional universe prepared for him, unaware of everything. Except for himself in this world, the people and events around him are completely fictional. All of Truman's privacy is conveyed to the audience by Big Brother.

It is aimed to show that surveillance is done everywhere and in a timeless way through the film. Back in the days when technology was not developed, it was the minority watching the majority. Today, surveillance is carried out bilaterally. It will be interpreted in two different ways as the watchers and the watched.

Atıf/Citation: Karaduman B., (2022), Tek Taraflı Gözetimden Çift Taraflı Gözetime Geçiş: The Truman Show Filmi Analizi, *Konya Sanat Dergisi*, 5, 93-104.

"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/). (CC BY-NC 4.0)"

GİRİŞ

Gözetim denilen olgu hayatımızın birçok alanında ön plana çıkmış durumdadır. Günümüz dünyası sürekli olarak değişip dönüştüğü için gözetimde sessiz bir şekilde değişim geçirmektedir. Modern toplumun bireyleri sınırlardan yoksun oldukları için takip edildiklerinin de bilincindedirler. Günümüzün modern toplumlarının bu değişkenlik içerisinde akışkan bir aşamada olduğunu söylemek mümkündür (Lyon Z. B., 2016, s. 7-8).

İnsanlar yaşantılarının her anında gözetlenmektedir. İnsanların izlenmediği, dinlenmediği, kaydedilmediği, etkilenmediği ya da kimliklerinin tespit edilmediği bir zaman dilimi yok denecek kadar azdır. Bu gözetlemeler genelde kamu kurum ve kuruluşları tarafından ya da çok uluslu şirketler tarafından yapılmaktadır. İnsanların bu gözetlemeden kaçabilecekleri herhangi bir alanı kalmamıştır. Çünkü teknoloji aracılığıyla gözetleme daha önce görülmemiş bir hal almıştır (Lyon Z. B., 2016, s. 33).

İnsan odaklı olan gözetim olgusu, günlük yaşamda bireyi denetlemek, yönlendirmek, korkutmak vb. kontrol mekanizmalarına sahiptir. Gözetim, her zaman belli bir amaca yönelik gerçekleşmektedir. Gözetim, sadece günümüze özgü değildir. Gözetim, insanlık tarihinin başlarında bile kendine bir yer edinmiştir. İlk zamanlarda da insanlar diğer insanları izlemek, denetlemek ya da kontrol etmek için gözetimden faydalanmışlardır (Çimen, 2020).

Gözetim Toplumu

Yeni internet teknolojilerinin gelişmesiyle günümüz insanların her gün, her dakika düzenli olarak izlenmesi ve dijital ortamda kaydedilmesi sıradan bir olay haline gelmiştir. İnternet erişimli cihazlarda milyarlarca insanın yaptığı beğenme, tıklama, görüntüleme, mesajlaşma vb. izlenmektedir. Bunlara ek olarak konumları, cihaz bilgileri, cihazın bağlı olduğu ağlar ve IP adresleri herhangi bir çaba gerektirmeden gözetim araçlarının radarına takılmaktadır. Gözetim, sosyal medya ağlarında olduğu gibi internete bağlanabilen her cihazda devam etmektedir. Bununla birlikte gözetim sürekli olarak izleme faaliyetlerini, insanların yaptığı her şeyi kaydederek profilleri zenginleştirmektedir (Uluk, 2002, s. 56).

Gözetim toplumu, enformasyon toplumu, postmodern toplum vb. adlarla nitelenmektedir. Kamusal ve özel ayrımı olmadan toplumsal yapı açısından bakıldığında değişmeyen tek şey, tüm dünyayı birbirine bağlayan internetin dönüştürücü rolüdür. Bu dönüştürücü rol ile birlikte internet, enformasyon toplumunun sembolü haline gelmiştir. İnternet, insanlığın karşısına çıkan her teknoloji gibi olumlu ve olumsuz sonuçları doğursa da, insanlığa umut ile birlikte kaygılar da aşılamaktadır (Dolgun, 2004, s. 7).

Panoptikon teması hem gözetim hem de gözlem altına alma; hem bireyselleştirme hem de toplumsallaştırma; hem bilgi hem de güvenlik; hem şeffaflık hem de soyutlama yerini hapisanede bulmuştur. Bentham'ın bu ütopyası maddi bir biçimde ceza evi kurumlarında gerçekleştirilmiştir. Panoptikon 1830-1840'lı yıllarda çoğu hapisane tasarımında mimari program olarak kullanılmıştır (Foucault, 1992, s. 314).

Foucault *İktidarın Gözü* kitabında panoptikon'u şöyle açıklar:

“Çevrede, halka şeklinde bir bina; ortada bir kule; kulede açılmış olan geniş pencereler halkanın iç cephesine bakmaktadır. Çevre bina hücrelere ayrılmıştır, hücrelerin her biri bina boyunca derinlemesine uzanır. Bu hücrelerin iki penceresi vardır: Biri içeriye doğru açıktır, kulenin pencerelerine denk düşer; diğeri dışarıya bakarak, ışığın bir baştan bir başa hücreyi katetmesini sağlar. Bu durumda merkezi kuleye bir gözlemci yerleştirmek ve her bir hücreye bir deli, bir hasta, bir mahkûm, bir işçi ya da bir öğrenci kapatmak yeterlidir. Önden ışıklandırma sayesinde, karanlıkta kalan kuleden çevre hücrelerdeki esirlerin küçük silüetleri görülebilir. Kısacası, zindan kuralı tersine çevrilir; hücrenin apaydınlık hali ve bir gözcünün bakışı, karanlıktan daha iyi yakalar ki karanlık eninde

sonunda koruyucudur” (Foucault, 2012, s. 86).

Gözetim modelleri içinde bulunan panoptikon kavramı günümüz dünyasında teknolojinin gelişmesiyle birlikte farklı bir şekil almıştır. Elektronik teknoloji sayesinde artık pencerelerin ve duvarların pek bir işlevi kalmamıştır. Bu da açık bir hapisane oluşumuna izin vererek eğlence ve tüketime esneklik kazandırmaktadır (Lyon Z. B., 2016, s. 15).

Hapishane, çok eskilere dayanır ve ceza yasalarındaki dizgesel kullanımdan daha önce oluşmuştur. Hapishane, bireyleri sınıflandırmak, onları durağanlaştırmak, sürekli hareketlerini kodlamak, onları görünürlük içinde tutmak, onların etrafında büyük bir gözlem ve kayıt aygıtı oluşturmak üzere, adli aygıtın dışında oluşmuştur (Foucault, 1992, s. 289).

Bentham, mahkûmların izlenip izlenmediğini anlayamaması için, merkezi gözetim salonlarının pencerelerine panjurlar konulmasını ve salondan başka bir yere geçmek için kapılar değil, zikzaklı tabya yollar önermiştir. Çünkü aralıktan sızan küçük bir ışık, bir kapı çarpması, bir aralık gardiyanın varlığını hissettirecektir. Panoptikon görmek ve görülmek ikilisini birbirinden ayırmaya yaramaktadır. Mahkûmlar, izlenmektedir fakat izlendiklerinin farkında değildirler. Zaten izleyen kişileri de görme gibi bir imkânları olmamaktadır. Sürekli izlendiklerini bildikleri halde bundan rahatsız olmamaya başlamaktadırlar (Foucault, 1992, s. 253).

David Lyon (2016, s. 114-115) gözetimin günümüz dünyasında en temel gerekçelerinden birisinin güvenliği sağlamak olduğunu söylemektedir. Bu güvenlik olgusu gözetimin birçok türü için yeni bir şey değildir. Kimin dost kimin düşman olduğunu anlayabilmek için güvenliği sağlamak, nöbet tutmanın her zaman bir delili olmuştur. Böylesi bir durumda gerçekten koruma amaçlı yapılan gözetleme güçlü bir şekilde kendisini göstermektedir. Fakat günümüzde böylesi bir masumiyete pek rastlanmamaktadır. Güvenliği sağlamak artık yeni teknolojilerle ve gözetim teknikleriyle yapılmaktadır. Hem izlenenler hem de izleyenler açısından işler değişmektedir. Eski zamanlarda şehir kapısında bekleyen gece nöbetçisinin sizi koruduğunu düşünüyor olsanız bile, günümüz güvenliği için aynı şey söylenmemektedir (Lyon Z. B., 2016, s. 114-115).

Gözetleme yapabilmek için sistem insanlardan kendi rızasıyla gözetime tabii olmalarını istemektedir. İnsanlar her ne kadar gözetimden kaçmaya çalışsalar da dijital teknoloji buna izin vermemektedir. Bu durum bireylerin gözetimini değil küresel bir boyutta insanların gözetimini sağlamaktadır. Özetlemek gerekirse “nasıl ki salyangozlar evlerini sırtlarında taşıyorsa, aynı şekilde, cesur yeni akışkan modern dünyanın çalışanları da kendi kişisel panoptikonlarını kendi bedenleri üzerinde büyütme ve taşımak zorundadır” (Lyon Z. B., 2016, s. 73).

Küresel gözetleme mekân ve zamandan bağımsız yapılmaktadır. Küresel gözetleme dediğimiz şey dijital teknolojiyi en etkili ve başarılı bir şekilde kullanmaktadır. Bu tür gözetlemeler belirsiz, anlaşılmaz ve karışık bir şekilde yapılmaktadır. Sistem insanları gruplandırarak tüketicilerin bazı ürünleri talep etmesi konusunda otomatikleştirerek kendiliğinden bir yönelim hedeflemektedir (Lyon Z. B., 2016, s. 136). Ulus-devletler ve küresel iktidar toplulukları baskı ve denetim altına alabilmek için küresel panoptik sistemi kullanırlar. Söz konusu denetim şekilleri teknolojiye gelişmelerle değişim geçirmektedir. Yaşamımızın bir parçası haline gelen iktidarın baskıcı gözetim mekanizmaları ve kontrol etme biçimleri özgürlüklerimizi gasp etmektedir. İktidar karşıtı olan toplumlarda yeni gözetim ve denetim teknolojileriyle daha fazla baskı kurulmaktadır. Panoptik sistemde küreselleşmeyle birlikte küresel iktidarın belirlediği yeni iktidar ilişkileri ve ulus devletin geçirdiği dönüşüm sayesinde yeni emperyal yapı ile birlikte küreselleşme gerçekleşmektedir (Çoban, 2014, s. 5).

Teknoloji alanında artan yenilikler olumlu değişimlere yol açar ve toplumsal anlamda bazı kökten değişimlere neden olur. Enformasyon toplumu gibi iyimser görünen kavramlar, iktidarın toplumu kontrolü altına alarak gözetim toplumu yarattığı anlamına gelmektedir. Foucault ve Orwell gibi

düşünürlerin gözetim ile ilgili yazdıkları bilişim çağının teknolojik imkânlarıyla daha görünür hale gelmektedir.

Bir lütuf olarak görülse de bu teknolojiler; egemen yapının tarihte görülmemiş bir biçimde insanlığı kontrolü altına almasını sağlayan gizli araçlardır. Bu araçlar başlıca, kişisel bilgisayarlar, telefonlar, televizyon, radyo, müzik seti, video ve bankamatik gibi teknolojileri bir araya getiren, 'tümleşik sistemler'dir. Bu sayede, evden çıkmaya gerek kalmadan tek tuşla her şey oturduğunuz yerden yapılabilecektir. Ayrıca, internet erişimiyle her türlü bilgiye erişebilme, tüm dünyayı dolaşabilme ya da internet üzerinde alışveriş yapabileme imkânları da bulunabilmektedir.

Çalışmanın Önemi ve Amacı

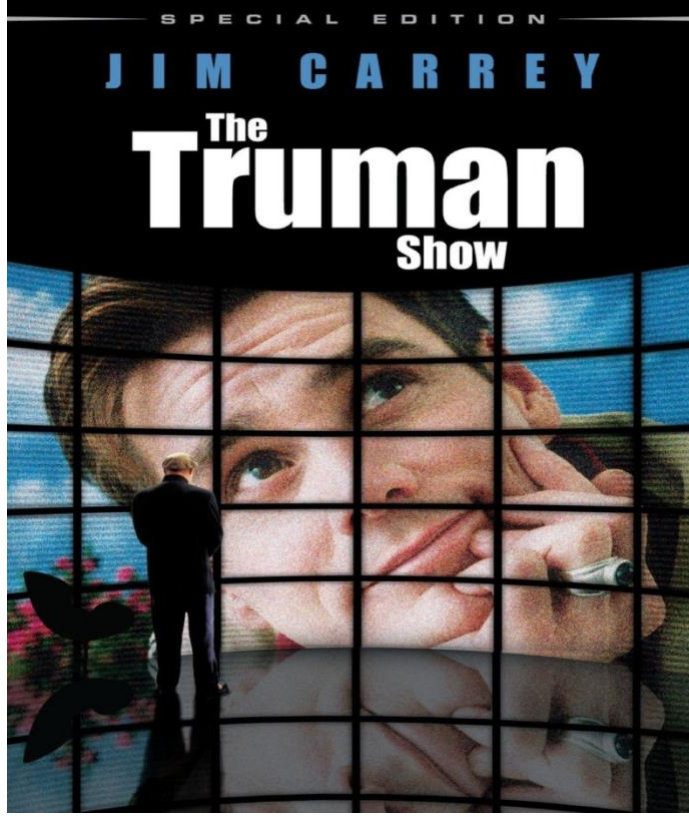
Çalışma dijital teknolojinin gelişmesiyle birlikte gözetimin zaman ve yer sınırlaması olmadan nasıl yapıldığını ve gelişen teknolojinin insanları gözetim altına almada nasıl kolaylık sağladığını göstermeyi amaçlamaktadır. Teknolojik gelişmelerin yetersiz olduğu zamanlarda habersiz yapılan gözetim, günümüzde bilinçli olarak yapılmaktadır. Bilinçli bir şekilde yapılan bu gözetime toplum olarak nasıl ayak uydurulduğunu ve her şeyin farkında olup görmezden gelen bir toplum yaratımını göstermek amaçlar arasındadır. Bu çalışma toplum olarak tek taraflı gözetimden, çift taraflı gözetime nasıl geçiş yapıldığını ortaya koymaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma verilerin kaynak taraması tekniğiyle toplandığı bir nitel araştırmadır. Nitel araştırmayı, olayların ve algıların kendi ortamında gerçekçi ve tam bir biçimde ortaya konmasına yönelik, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi bilgi toplama tekniklerinin kullanıldığı nitel bir sürecin hakim olduğu araştırma olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım, 1999, s. 10). Nitel araştırma bir olguyu kendi ortamında, sınırlılığı çerçevesinde ve derinlemesine açıklama çabasıdır (Yıldırım, 1999, s. 16).

Çalışmada literatür taramasını takiben bilgi toplama tekniklerinin hakim olduğu nitel içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Sosyal bilimler araştırmalarının en önemli yöntemlerinden biri olan içerik analizi, araştırmanın özüne ilişkin verilerin detaylı ve sistematik bir şekilde incelenmesidir. Kavramsal çerçeve oluşturularak gözetim toplumuna yönelik The Truman Show filmi incelenmiştir.

The Truman Show

Şekil 1. *The Truman Show* film afişi

Filmin Künyesi

Tablo 1. *The Truman Show* film künyesi.

Yönetmen	Peter Weir
Senarist	Andrew Niccol
Oyuncular	Jim Carrey, Laura Linney, Noah Emmerich,
Yapım Yılı/ Ülkesi	1998/ABD
Süre	103 dk
Tür	Komedi/Dram

Filmin Konusu

Bir işi, evi ve sevdiği bir eşi olan Truman Burbank, çok güzel bir adada yaşamaktadır. Truman'ın gerçek sandığı hayatı kendisi için kurulan yapay bir stüdyodan ibarettir. Tam otuz yıldır hayatı, 24 saat boyunca televizyonda reklamsız bir şekilde verilmektedir. Truman dışında herkes bunun bir oyun olduğunu bilmektedir. Çocukluğundan itibaren ada dışında herhangi bir yerin olmadığı konusunda ikna edilmeye çalışılmaktadır. Lise yıllarında aşık olduğu kız onu içinde bulunduğu hayatın

sahte olduğu konusunda uyarılmaktadır.

Truman, babasını caddeden geçen insanlar arasında görene kadar hiçbir şeyden şüphelenmemektedir. Truman, Ada'dan çıkmaya çalıştığı anda eşi ve yönetmen onu oyalamaktadır. Truman engellendiğini hissederek, kimseyi dinlemez ancak sonunda yakalanır. Marlon, Truman'ın olmadığını canlı yayında söylemesiyle birlikte yayın ilk kez kesilir. Film şirketi panik olur, onu her yerde aramaya başlar. Truman'ın denizde olduğu fark edildiğinde yönetmen onu vazgeçirmek için suni fırtına çıkarır, ancak Truman pes etmemektedir. Yönetmen, Truman'la konuşmayı dener ancak Truman'ı vazgeçiremez. 30 yaşına gireceği gün Truman bu kapalı dünyadan dışarı çıkmayı başarır.

Truman Show Filminin Gözetleme Olgusu Çerçevesinde İncelenmesi

Teknolojik olanakların sınırlı olduğu dönemlerde gözetleme "Big Brother" adı verilen iktidar tarafından yapılmaktaydı. Günümüzde ise bu olay teknolojinin gelişmesiyle farklı bir hal almıştır. Gözetim kavramı beraberinde kamuoyu oluşturma sürecinin önemli bir aşaması olan gündem oluşturma kavramını da getirmektedir. Gündem oluşturma kavramı bilişsel anlamda farkına varmayı temsil etmektedir. Truman Show filmi buna örnek gösterebilir. Filmin başkarakteri bebekken bir televizyon kanalı tarafından evlat edinilir. Başkarakterimiz, her şeyden habersiz bir şekilde kendisini Truman Show adlı televizyon programında bulur. Kendisi için kurulan yapay dünyada gözetlendiğinin farkında olmayan Truman, güzel fakat klişe bir hayat yaşamaktadır. Tüm bu düzeni kuran yönetmen, çalışanlar ve izleyiciler onu yakından takip etmektedir. Günümüz toplumunda gözetlenen konumda olan kesim bu filmde gözetleyen konumuna geçirilmiştir. Her şey yapay bir evrenden ibaret olmasına rağmen gerçekmiş izlenimi verilmektedir. Tüketim dediğimiz olgu, insanlığın var olduğu andan itibaren farklı biçimlerde kendisini göstermektedir. Gözetim, teknolojinin gelişmesiyle günlük yaşamımıza daha kolay sızır ve daha az görünür bir hal alır. Küresel anlamda toplanan tüm verilerle büyük arşivler oluşturulmaktadır. Günümüzde insanlar bu sisteme kendi rızasıyla katılmaktadır (Sucu, 2020, s. 23). Bu bağlamda, Truman Show filmine teknolojinin gelişmesiyle farklı bir biçim alan gözetim kavramı çerçevesinde bakılmaktadır.

Şekil 2. Truman'ın bebekliğinin gösterildiği bir sahne.

Filmsel anlatının başkarakteri olarak merkeze Truman yerleştirilmiştir. Karakterin adının Truman olarak seçilmesinin nedeni ise gerçek/kurmaca ikileminden kaynaklanmaktadır. Yaşadığı Seaheaven kasabasında her sabah gazetesini aldığı büfedeki adam, karısı, annesi, babası, en yakın arkadaşı programda oyuncudurlar. Kurulan bu dünyada tek gerçek olan Truman'dır. Ana karakterin adının Truman yani True Man (gerçek adam) olarak seçildiği görülmektedir. Truman her ne kadar tek gerçek kişi olsa da, programda nesne konumundadır. Truman'ın filmsel öyküde arayışı, sahte

yaşamından kurtularak, gerçek bir dünyada özgür olmaktır. Bu verilen isimde onun gerçek bir dünyada özgür olacağına işaretir (Yiğit, 2009, s. 264).

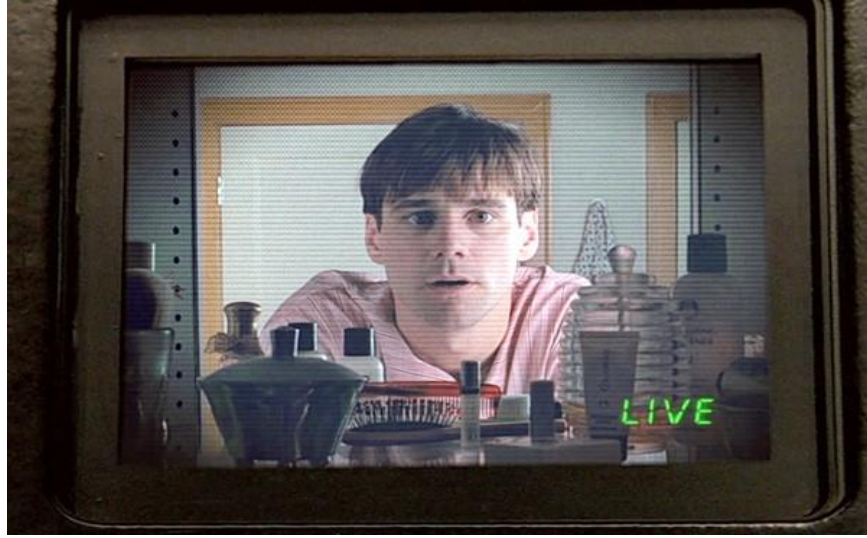

Şekil 3. Truman'ın annesi ve eşi.

Sinema endüstrisinin doğuşu neredeyse sinemanın doğuşuyla aynı zamana denk gelmektedir. Eğlence sektörünü, yeni senaryolar, yeni filmler beraberinde taşımaktadır. Günümüzde sinema senaryoları sanatsal anlamı dışında ve sanatsal faaliyetten ziyade haz sahası olarak kullanılmaktadır. Adorno'nun deyişiyle haz ve seyir alanı olan sinema, bir kültür endüstrisi halini almıştır. Bu duruma günümüzde bakılırsa; Truman Show filmi bu kültür endüstrisi üzerine kurulmuştur (Mutlu, 2019, s. 56).

Kültür endüstrisinin yanı sıra filmde sürekli gözetim altında olan bir topluluğun, mahremiyetinin yok sayıldığı kurmaca bir senaryo hâkimdir. Filmde Büyük birader konumunda olan yönetmen daha filmin en başında yakın çekim tekniği kullanarak görsel ve sözel bir açılışla üstünlük kurmaktadır. Önemli konulardan birisi de kameraların sosyal yaşam içerisinde nerede bulunduğu ve kullanma üstünlüğü kimdeyse gücün onda olduğudur. Filmin içerisinde yer alan mükemmel ve neşeli hayat ifadesi gözetim altında bulunan standart yapıyı göstermektedir. Truman'ın sürekli neşeli ve güler yüzlü halleri kurulan bu sahte hayata ve gözetlemeye karşı bir durumu göstermektedir (Mutlu, 2019, s. 57).

Filmin en başında yönetmenin ifade ettiği şu sözler bize gözetleme olgusunu hissettirmektedir. *"... Artık aktörleri ve bize hissettirdikleri o sahte duyguları izlemekten bıktık. İhtişamlı gösterilerden ve özel efektlerden yorulduk. İçinde bulunduğu dünya bazı açılardan sahte de olsa, Truman'ın kendisinde yapay olan hiçbir şey yok! Senaryo yok! Replik yok! Her zaman Shakespeare olduğu söylenemez. O bir hayat..."*

Şekil 4. Truman banyodayken bir sahne.

Truman Show filminde sinemada TV estetiğini devreye sokmak için yapay bir hapisane oluşturulmuştur.

Bu hapisane 7/24 sabit kameralarla izlenmektedir. Film George Orwell'ın 1984 adlı romanıyla benzerlikler içermektedir. 1984 isimli kitap Big Brother tarafından izlenen bir kitleyi konu edinmektedir. Truman Show, TV şovu olmasının yanında distopik bir dünyayı konu edinir. Filmde distopya kavramı baskıcı ve otoriter bir sistem olarak ifade edilmektedir. Sahte ayın içerisinde yaratılan gözetleme kulesinde yönetmen yer almaktadır. Filmin içerisinde televizyon bağımlısı olan izleyicilerde gösterilmektedir. İzleyicilerin evde, iş yerinde, dışarıda hatta banyoda bile görüntüleri verilmektedir. Gözetleme kulesinde olan yönetmen, Truman'ın tüm özel hayatını işgal ederek sahte ailesinin yardımıyla onun davranışlarını da şekillendirmektedir. Bunlar sadece yönetmenin isteği doğrultusunda değil izleyicinin beklentileri doğrultusunda yapılmaktadır (Sucu, 2020, s. 4-5).

Şekil 5. Truman show'un yapımcısı.

Truman'ın içinde bulunduğu kurmaca dünya ve bu kurmaca dünyayı yöneten Büyük Birader, onun içinde bulunduğu dünyayı sorgulamasına fırsat tanımamaktadır. Gözetim altında olduğu dünyada en ufak bir sorun bile anında çözülebilmektedir. Yani yaratılan dünyada her şey Büyük Biraderin elindedir. Tıpkı 1984 romanında olduğu gibi herkes Büyük Biradere itaat etmek zorundadır. Truman Show filminde ve 1984 romanında herkes Panoptikon mahkûmudur. Dış dünyayla herhangi bir bağ kurmalarına izin verilmemektedir.

Truman'ın kendisi için yaratılan dünyadan kaçmak istemesini, izleyicilerin uyku halinden uyandırılmasına benzetmek mümkündür. Fakat medya aygıtları bu rüyanın bozulmasına izin vermemektedir. Truman'ın etrafında olan insanlar gibi, günümüz insanları da medya aygıtları ne izlemelerini, nasıl yaşamalarını istiyorlarsa onlarda buna itiraz etmemektedir. İzleyiciler Truman ile özdeşleşerek haz almaktadırlar. Çünkü izleyiciler onun yerine kendilerini koyarak onun gibi bir hayat yaşamayı düşlemektedirler. Truman Show'da tüketilen bir röntgencilikle birlikte hayat bir gösteriye dönerken, "yaşantı, bir oyuna dönüşmektedir". Filmde medyanın insanlar üzerinde nasıl büyük bir etkisi olduğu gösterilmektedir. Film medyanın, izleyicileri seyirlik bir topluma dönüştürmesini ve gerçeklik algısının dönüştürülmesine eleştirel bir dille karşılık vermektedir (Namaz, 2021, s. 3).

Truman'ın hapisanedeki esaretine "O bir oyuncu değil! O bir mahkûm!" diyerek karşı çıkan ilk ve tek kişi sevgilisi olan Sylvia'dır. Truman, yönetmenin ve izleyicilerin esiridir. Televizyon da mağarasının duvarıdır. Truman 30 yıl boyunca "kendisine sunulan gerçekliği kabul ederek" hiçbir şeyden şüphelenmeden, mağarasında mutlu bir şekilde yaşamıştır. Mutlu olmasına rağmen Sylvia'ya olan aşkı mağarasının yani adanın ona yetmemesine neden olur. Sevgili metaforu için Platon'un mağarada zincirlerinden kurtulan, gerçek dünyayı görmüş kişi temsili denebilir (Küçükalkan, 2010, s. 87).

Şekil 6. Truman'ın aşık olduğu kadın Sylvia.

Truman Show filmi içinde bulunduğumuz hayatı gözler önüne sermektedir. Sürekli olarak evde, iş yerinde, sokakta, yalnız olduğumuzu düşündüğümüz her yerde bir gözetim söz konusudur. Truman gibi bu gözetimden kaçmaya çalışsak bile izleyenler peşimizi bırakmamaktadır. Böylesi bir durumda istenmeden de olsa bir razı oluş, boyun eğme söz konusu olmaktadır. Çünkü söz konusu bu gözetimden kaçmak imkânsız bir hal almaktadır. Bu gözetim telefonlardan, mobese kameralarından hatta kredi kartı çiplerinden bile yapılabilmektedir.

SONUÇ

Gözetleme artık tek bir merkez güç tarafından yapılmakta ve toplum gözetlenen konumdan gözetleyen konuma da geçiş yapmaktadır. Truman Show filminde ekran başındaki izleyiciler hem gözetleyen hem de gözetlenen konumundadır. Filmde Truman'ın sahte hayatı komedi unsurları içerisinde verilmektedir. Yaratılan bu sahte evren gerçeğimiş gibi sunulurak insanların gerçeğimiş dünyaya olan ilgisini azaltmaktadır. Bu sahte gerçeğimiş insanların tüketim alışkanlıklarını da etkilemektedir. Ekran başındaki izleyiciye gösterilen ürünler tüketilmesi zorunlu gibi lanse edilmektedir. Truman Show filmi bizlere izlendiğimizi farkında olmadan nasıl yapıldığını göstermektedir. Truman, gibi bizlerin de artık bilinçli izlenenler konumunda olduğunu söylemek mümkündür.

Gözetim, mahkûmları izlemek için ortaya çıktığında mahkûmlar, izlediklerinin farkında olmadan hareket ederlerdi. Günümüzde ise bireyler izlendiğinin farkında olup istedikleri davranışı sergilemektedir. Bu filmde gözetlenenler, gözetleyen konuma oturtularak röntgenci bir toplum oluşturulmuştur.

Eskiden tek taraflı yapılan gözetleme şimdilerde çift taraflı yapılmaktadır. İnsanlar sadece gözetlenirken artık gözetlemektedir. Bu çift taraflı gözetim olgusuna gelişen teknoloji büyük oranda katkı sağlamaktadır. İnsanlar teknolojinin gelişmesiyle birlikte, tüm özel yaşamını sahip oldukları sosyal medya hesaplarından kendi rızalarıyla paylaşarak, başkalarının onları gözetlemelerine imkân tanımaktadırlar. Bu paylaşımlar beğenilme, takip edilme, güzel yorum alma istekleri doğrultusunda yapılmaktadır. Kişiler başkalarının onlar hakkında ne düşündüklerini merak etme içgüdüleriyle bu tür paylaşımları yapmaktadırlar.

Truman Show, 1984 gibi filmler sahte bir dünyanın içinde yaratılan toplumun gözetlemenin nasıl esiri olduğunu bizlere göstermektedir. Truman, tüm hayatının izlendiğini fark ettiğimi zaman alıştığı yeri bırakıp bırakmamak arasında kararsız kalır. Tüm yaşamının kurmaca bir dünyada geçtiğini anlar ve kendisine sunulan dünyayı terk eder.

KAYNAKLAR

Çimen, Ü. (2020). Gözetim Toplamları ve Büyük Veri Kullanımı: Çin’de Uygulanan Sosyal Kredi Sisteminde Şehir İzleme ve Yönetim Sistemi Kameraları Örneği. E. Dr. Öğr. Üyesi Halil Uzun içinde, *Recent Advances in Social Science, Education and Humanities Research* (s. 181-202). Ankara: Gece Kitaplığı.

Çoban, B. (2014). Göz ve İktidar: “Vitrinlere Değil Gökyüzüne Bak!”. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1), 1-15.

Dolgun, U. (2004). Gözetim Toplumunun Yükselişi: Enformasyon Toplumundan Gözetim Toplumuna. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2 (1), 55-74.

Foucault, M. (1992). Hapishanenin Doğuşu. (M. A. Kılıçbey, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.

Foucault, M. (2012). İktidarın Gözü. (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Küçükalkan, Y. (2010). Platon ve Baudrillard'da Gerçeklik Sorununun Medya Bağlamında Değerlendirilmesi (Truman Show Filmi Örneği). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.

Lyon, Z. B. (2016). Akışkan Gözetim. (E. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları..

Mutlu, N. T. (2019). Gözetim Toplumu Olgusunun The Truman Show, Devlet Düşmanı ve Kartal Göz Filmleri Üzerinden Analizi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta.

Namaz, Y. (2021). Truman Show: Bir Gerçeklik Yanılsaması ve Medya Eleştirisi. *Nida Dergisi*. 190. Sayı.

Sucu, İ. (2020). Gözetlenen Toplumun Gözetleyen Topluma Dönüşmesi: “The Truman Show Filmi” Örneği. *Aksaray İletişim Dergisi*. 2 (1) , 1-12.

Uluk, M. (2002). Gözetim Kapitalizminde Kişisel Verilerin Kullanımı: Etik Web Çerçevesinde Web Siteleri ve Mobil Uygulamalar Üzerine Bir Araştırma. İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim. *Eğitim ve Bilim*. 23, 7-17.

Yiğit, Z. (2009). Medyaya Eleştirel Bir Bakış ve The Truman Show. *Humanities Sciences* , 258-270.

EXTENDED ABSTRACT

The phenomenon of surveillance first finds its place in Bentham's prison model. The prison actually dates back to ancient times. The prison is designed outside the forensic apparatus to classify individuals, spy on the them, code their movements and stabilize them. In this design, shutters were placed on the windows of the detention halls so that the prisoners would not understand that they were being watched, and zigzag bastion roads were built so that no light could pass through. These prisoners are not aware of this, even though they are being watched.

The concept of panopticon, which is included in surveillance models, has taken a different dimension with the development of technology today. With the developing technology, the walls and windows have lost their old function. Today, it has transformed into an open prison design, giving flexibility to consumption and entertainment.

Surveillance, which always develops for a certain purpose, has control mechanisms such as directing, controlling and scaring the individual in daily life. Surveillance, which is not unique to today, has taken its place even at the beginning of human history.

With the development of technology, there is hardly a time period when people are not watched, listened, influenced or recorded. These surveillances are generally carried out by multinational companies or public institutions and organizations. Individuals of today's society are aware that they are being followed. It is possible to say that this modern society is in a fluid stage.

Cameras play the most important role in the surveillance phenomenon. Increasing innovations in the field of technology have led to some positive changes. It caused some radical changes and caused the government to spy on the society. As a society, we are under surveillance at home, at work, everywhere.

In this study, the Truman Show movie was examined in the context of surveillance using qualitative research technique. The main character of the movie lives in a fictional universe set up for him without realizing that he is being observed like today's people. In the context of the film, it is aimed to show that surveillance is done everywhere in a timeless way. When surveillance occurs, the minority is watching the majority. Today, it is done on both sides as the watchers and the watched.